

OTOČNI TURIZAM HRVATSKE

Vesna Mikačić

Institut za turizam, Zagreb

UDK 338.48(497.5)

Pregledni rad

Primljeno: 22. 9. 1993.

Razvoj otočnog turizma u osnovnim je crtama slijedio obalni, ali je zbog otočnih posebnosti rastao umjerenije izbjegavši tako mnoge nepovoljnosti masovnog turizma. Na otocima je smještena jedna četvrtina ukupne jadranske turističke ponude, tako da se na njima ostvaruje i jedna četvrtina jadranskog turističkog prometa. Oko polovice otočnog prometa ostvaruje se na sjevernim jadranskim otocima, zahvaljujući njihovoj boljoj prometnoj povezanosti s kopnom. Kvalitativne karakteristike otočnog turizma razlikuju se u nekim segmentima od obalnih, posebno s obzirom na ekološke elemente, strukturu ponude, duljinu boravka i turističku potrošnju. S ciljem očuvanja postojećih prednosti razvoj otočnog turizma treba se odvijati u skladu s okolišem uz davanje prioriteta kvalitetnim razvojnim čimbenicima.

UVOD

Od ukupno 287 otočnih naselja, koliko ih je 1991. godine bilo naseljeno, turistički je promet zabilježen u 120 otočnih odredišta, obuhvativši i tri otočna nacionalna parka – Brijune, Kornate i Mljet te park prirode Telašćicu. S obzirom na to da otočni prostor pokazuje veću ekonomsku ovisnost o turističko-ugostiteljskoj privredi i da se struktura otočne turističke ponude donekle razlikuje od obalne, potrebno je razmotriti relevantne pokazatelje da bi se dobio uvid u posebnosti turističke ponude te predvidjele glavne smjernice razvoja otočnog turizma.

1. POČECI RAZVOJA TURIZMA NA JADRANSKIM OTOCIMA

Početak razvoja otočnog turizma u Hrvatskoj datira od prve polovice 19. stoljeća, kada je uspostavljena parobrodsko linija austrijskog Lloyda na relaciji Trst – Kotor 1837. godine. Nešto kasnije uspostavljene su i brodske linije iz Dubrovnika i Rijeke. Uz veće obalne luke ove su linije doticale otočna naselja Mali Lošinj,

Krk, Rab, Hvar i Korčulu, koja su se tako među prvima na Jadranu počela uređivati za prihvat gostiju. Već sredinom 19. stoljeća osnivaju se društva osnovni cilj kojih je uređenje mjesta, unapređenje i promicanje turizma. Najstarija društva za uređenje mjesta i razvoj turizma na otocima osnovana su na Krku 1866. godine ("Društvo za uređenje mjesta"), na Hvaru 1868. godine ("Hygijeničko društvo"), dok je u Malom Lošinj 1885. godine počeo s radom "Turistički klub", kao sekcija Austrijskog turističkog kluba. Uz već potvrđena turistička odredišta Opatiju i Crikvenicu, ta i neka manja otočna mjesta, na primjer Malinska i Baška, postaju privlačnim turističkim odredištima te službeno dobivaju status "klimatskih mjesta" ili "primorskih i ljetnih odmarališta". U to vrijeme izdaju se i prvi turistički vodiči koji propagiraju morska kupališta, a statistika počinje s praćenjem broja posjetilaca te kasnije i broja noćenja. Početkom 20. stoljeća Lošinj je najjače otočno turističko središte, na kojem je 1912. godine zabilježeno 7.320 posjetilaca. Nešto kasnije, 1914. godine, na Rabu je zabilježeno 6.000 posjetilaca, u Opatiji 32.000 a u Dubrovniku preko 11.000.¹

U razdoblju između I. i II. rata, u kojem je dio primorja pripao Italiji, kvarnerski otok Rab postaje vodećom otočkom turističkom destinacijom u Hrvatskoj. Godine 1939. na Rabu je zabilježeno preko 123.000 noćenja, dalmatinski otoci Hvar i Lopud jedva polovicu od toga – oko 50.000, dok su Malinska i Baška na Krku, Jelsa na Hvaru i Korčula ostvarile nešto iznad 30.000 noćenja.² Iste godine u Hrvatskoj boravi oko 347.000 turista koji su ostvarili 2,200.000 noćenja. Oko jedne četvrtine (23%) ukupnih turističkih noćenja i 15% ukupnih turističkih posjeta ostvareno je na otocima. Glavninu turističkog prometa na otocima ostvarili su inozemni posjetitelji (61%), dok je njihov udio u ukupnom turističkom prometu Hrvatske bio znatno niži (48%).

2. SUVREMENO STANJE TURIZMA NA JADRANSKIM OTOCIMA

Dinamičniji razvoj turizma na području Hrvatske počinje ranih 1960-ih godina kada su mjerama fiskalne politike potaknuta veća materijalna ulaganja u turističke kapacitete, a porast životnog standarda domaćeg stanovništva i liberalizacija prelaska preko granica omogućili porast prometa domaćih i inozemnih turista. U početnoj fazi turistički *boom* jače je zahvatio obalni dio primorja koji je prometno bolje povezan sa zaleđem i međunarodnim prometnim pravcima. Za razliku od obalnog dijela, jadranski arhipelag postaje turistički zanimljiviji tek u zadnjih petnaestak godina zahvaljujući uspostavi većeg broja

¹ Hrvatska. Turizam. *Enciklopedija Jugoslavije*. Broj 5, Hrv-Janj. Zagreb 1988, str. 338.

² *Statistički godišnjak 1939-1940*. Knjiga X, Beograd 1941.

trajektnih linija i izgradnji otočnih prometnica. Dostupniji i opremljeniji osnovnom komunalnom infrastrukturom (prije svega vodovodom, cestama), otoci postaju sve privlačniji turistički resursi, čime se potiču i financijska ulaganja u turističke kapacitete.

Mogućnost zarade izvan tradicionalnih otočnih zanimanja – poljoprivrede, ribarstva i pomorstva – uvjetovala je pojačano zapošljavanje domicilnog stanovništva u turističko-ugostiteljskoj privredi koja se na mnogim malim otocima uglavnom oslanja na privatni sektor. Ovisnost otočne privrede o turizmu jest, kako to pokazuju relevantni pokazatelji, općenito veća od ovisnosti na obali. Udio u društvenom proizvodu privrede ostvaren u privatnom i društvenom sektoru ugostiteljstva i turizma 1991. godine u otočnim je općinama iznosio 26%, a na obali svega 12%. Slično je i s udjelom zaposlenih. U otočnim općinama 1991. godine u društvenom je sektoru ugostiteljstva i turizma bilo zaposleno 27% od ukupnog broja zaposlenih, a na obali svega 9%.³ Stvaran je broj zaposlenih u ovoj grani i veći, jer ovdje nije iskazan privatni sektor. Premda je u zadnjih desetak godina razvoj turizma pridonio revitalizaciji priobalnog otočnog prostora, naglašeniji monokulturni gospodarski razvoj predstavlja opasnost jer svaki ozbiljniji poremećaj na turističkom tržištu (recesija, ratovi i sl.) jače se odražava u manjim otočnim zajednicama nego na susjednom obalnom području.

3. STRUKTURA OTOČNE TURISTIČKE PONUDE

Turistički kapaciteti na otocima čine gotovo četvrtinu (1989. godine 22,4%) ukupne turističke ponude cjelokupnog Primorja. Karakteristično je, međutim, da je porast turističkih kapaciteta u zadnjih patnaestak godina bio dinamičniji na otocima negoli na obali. U razdoblju 1976-1989. prosječna godišnja stopa rasta broja ležaja na otocima iznosila je 3,8%, a na obali svega 2,5%. Istodobno dopunski kapaciteti, a posebno kampovi, rasli su na otocima (stopa 6,9%) brže negoli na obali (2,7%). Intenzivan porast ovih kapaciteta mogao bi se objasniti pojačanom turističkom potražnjom za otočnim odredištima koja se u kratkom vremenskom razdoblju mogla zadovoljiti uz manja investicijska ulaganja i uz bržu izgradnju dopunskih kapaciteta. Istodobno se na obali podjednako povećavao udio dopunskog i osnovnog smještaja.

3

U razmatranje su uzete otočne (ukupno 9) i obalne općine (ukupno 23), jer podaci o društvenom proizvodu i zaposlenosti nisu iskazani po naseljima. Može se pretpostaviti da bi navedeni pokazatelji po naseljima još jače naglasili ovisnost otoka o turističko-ugostiteljskoj privredi. Izvor: *Statistički ljetopis Republike Hrvatske 1992*. DZS, Zagreb 1993.

Tablica 1**Struktura smještajnih kapaciteta na otocima i obali 1976, 1981, 1986 i 1989.**

OTOCI/OBALA	Hoteli i slično	Kampovi	Privatni smještaj	Ostalo*	LEŽAJI UKUPNO
OTOCI					
1976. No	28230	26484	62438	19756	136908
%	20,6	19,3	45,6	14,4	100,0
1981. No	32588	39670	73792	22256	168306
%	19,4	23,6	43,8	13,2	100,0
1986. No	38511	58643	85904	23863	206922
%	18,6	28,3	41,5	11,5	100,0
1989. No	39437	63124	94622	27297	224480
%	17,6	28,1	42,2	12,2	100,0
Stopa 1989/76.	2,6	6,9	3,2	2,5	3,8
OBALA					
1976. No	106780	162100	132429	73662	474971
%	22,5	34,1	27,9	15,5	100,0
1981. No	116411	200418	136962	73418	527209
%	22,1	38,0	26,0	13,9	100,0
1986. No	135440	214239	179861	79896	609435
%	22,2	35,2	29,5	13,1	100,0
1989. No	145451	229976	208665	73627	657719
%	22,1	35,0	31,7	11,2	100,0
Stopa 1989/76.	2,4	2,7	3,5	-0,1	2,5

* Pod "ostalo" svrstana su dječja, omladinska i radnička odmarališta, lječilišta i planinski domovi
Izvor: *Promet turista u primorskim mjestima. Dokumentacija*, DZS, Zagreb 1971, 1976, 1981, 1986, 1989.

Smještajni kapaciteti slabije su kvalitete na otocima negoli na obalnom dijelu Primorja, s većim udjelom dopunskih kapaciteta, tj. kampova (28,1%) i privatnog smještaja (42,2%). Udio otočnog osnovnog smještaja u zadnjih petnaestak godina smanjio se zbog dinamičnog rasta dopunskih kapaciteta sa 21% na 18%.

Turistička ponuda otokâ regionalno se znatno razlikuje. Kvarnerski i sjevernodalmatinski otoci raspolažu s gotovo tri četvrtine (73%) smještajnih kapaciteta jadranskog arhipelaga. Njihova je struktura, međutim, u odnosu na strukturu srednjodalmatinskih i južnodalmatinskih otoka slabija. Na sjeverno-jadranskim otocima natprosječno su zastupljeni kampovi i privatne sobe, dok je udio osnovnog smještaja niži od otočnog prosjeka.

Tablica 2**Struktura smještajnih kapaciteta prema regijama 1989.**

OTOCI	Hoteli i slično	Kampovi	Privatni smještaj	Ostalo	LEŽAJI UKUPNO
Kvarnerski otoci	16308	35942	44889	11095	108234
%	15,1	33,2	41,4	10,3	100,0
Sjevernodalmatinski otoci	3622	17840	21837	5708	49007
%	7,4	36,4	44,6	11,6	100,0
Srednjedalmatinski otoci	12295	5392	19712	6047	43446
%	28,3	12,4	45,4	13,9	100,0
Južnodalmatinski otoci	7212	3950	8184	4447	23793
%	30,3	16,6	34,4	18,7	100,0
OTOCI	39437	63124	94622	27297	224480
%	17,6	28,1	42,2	12,2	100,0

Izvor: *Promet turista u primorskim mjestima*. DZS, Zagreb 1990.

Navedene razlike proizlaze iz diferenciranog turističkog razvoja pojedinih otoka i otočnih skupina. Na kvarnerskim se otocima koji imaju dužu turističku tradiciju, zbog nagle turističke ekspanzije više ulagalo u posljednjih desetak godina u dopunske kapacitete, kako bi se u kraćem vremenu zadovoljila povećana turistička potražnja. Na otocima južnog Jadrana, na kojima se turizam razvijao sporije, ulagalo se podjednako u osnovne i dopunske kapacitete, što je stvorilo kavlitetniju turističku ponudu. Za razliku od navedenih otočnih skupina, na otocima zadarskog arhipelaga, prostorno raštrkanim i prometno slabo povezanim, razvoj turizma oslanjao se ponajprije na privatni sektor te na ovim otocima ponudu čine gotovo jedino dopunski kapacitete.

Koeficijenti turističke razvijenosti, tj. onih pokazatelja koji se dobiju stavljanjem u odnos turističkih ležaja s drugim relevantnim parametrima, pokazuju iznimno veliku ovisnost otoka o turističko-ugostiteljskoj djelatnosti. Koeficijent turističke funkcionalnosti (odnos broja ležaja prema broju stanovnika) dvostruko je veći na otocima (185,3) negoli na obali (58,8). Ovaj koeficijent posebno je visok na kvarnerskim otocima gdje na 100 stanovnika dolazi nešto manje od 300 turističkih ležaja (297,7). Unutar ove otočne skupine najviši koeficijent ima Cres (442,8), Lošinj (315,5) te Rab (288,7) i Krk (270,8). Ostale otočne skupine jesu ispod otočnog, ali znatno iznad obalnog i republičkog prosjeka.

Iskorištenost smještajnih kapaciteta koja se iskazuje brojem noćenja u odnosu na broj ležaja ne razlikuje se u većoj mjeri kada su u pitanju obalna (65,4 dana u godini) i otočna (64,6) odredišta. Sezonalnost je karakteristika čitave turističke djelatnosti u Hrvatskoj. Postojeće manje razlike uvjetovane su lokalnim uvjetima. Najveću iskorištenost kapaciteta imaju kvarnerski otoci (71,2): Lošinj (83,1) i Rab (77,8), zbog povoljne mikroklimе i dobre prometne povezanosti s kopnom, te Brač (84.5%) u skupini srednjodalmatinskih otoka (69,0).

Tablica 3**Pokazatelji turističke razvijenosti jadranskih otoka 1989.**

OTOCI	Stanovništvo	Turisti	Noćenja	Ležaji	Duljina boravka	Koeficijent funkc.	Iskor. kapaciteta	Inten. funkc.
Kvarnerski o.	37403	928936	7712002	108234	8,3	297,7	71,2	2554,8
Sjevernodalm. otoci/Zadar	25316	166306	1617506	33426	9,7	134,3	48,4	668,4
Sjevernodalm. otoci/Šibenik	8798	62456	671160	15581	10,7	181,2	43,1	726,4
Srednjedalmatinski otoci	31286	306318	2998761	43446	9,8	140,1	69,0	988,0
Južnodalmatinski otoci	20492	153836	1507164	23793	9,0	117,2	63,3	757,6
OTOCI	123295	1617852	14506593	224480	8,9	185,3	64,6	1335,4
OBALA	1137795	5871158	43032856	657719	7,3	58,8	65,4	525,3
PRIMORJE	1261090	7489010	57539449	882199	7,7	71,2	65,2	604,5
HRVATSKA	4784265	9669804	61848887	922845	6,4	19,4	67,0	203,7

Izvor: *Promet turista u primorskim mjestima*. DZS, Zagreb 1989.

* Koeficijenti su izračunati na temelju procijenjenog broja stanovnika iz 1989. god.

1) Koeficijent turističke funkcionalnosti = broj ležaja / broj stanovnika x 100

2) Iskorištenost kapaciteta = broj noćenja/broj ležaja

3) Intenzitet turističkog prometa = broj turista / broj stanovnika x 100

Specifičan oblik smještajnih kapaciteta koji primarno nisu namjenjeni komercijalnom korištenju i ne ulaze izravno u turističku ponudu odredišta čine stanovni za odmor. Prema podacima iz godine 1991, na otocima je registrirano 20.580 stanova za odmor (ili 24% od ukupnog stambenog fonda otoka), od čega se 62% nalazi na sjevernojadranskim otocima. Većina je tih objekata izgrađena između 1970-ih i 1980-ih godina, u doba povoljnih bankarskih kredita, dok je manji dio objekata starije izgradnje. Pretežno su to napuštene stare zgrade koje su adaptirane za privremeni boravak i odmor. S prosječnom površinom od 62 m², pomoćnim prostorijama (kuhinju i kupaonicu ima 62% zgrada) i osnovnim instalacijama (vodu, kanalizaciju i električnu energiju ima 72% zgrada), glavina je smještajnih jedinica dobro opremljena, međutim zbog specifične namjene ovi se kapaciteti koriste većinom u vrijeme turističke sezone i za obiteljski odmor.

Turistička ponuda Hrvatske nadopunjena je zadnjeg desetljeća nautičkom infrastrukturom. Taj oblik turizma promatrano – sudeći prema izgradnji marina i njihovih kapaciteta – doživio je ekspanziju. Kako je otočni prostor posebno atraktivan za nautičare, oko polovice ponude hrvatskog nautičkog turizma nalazi se na otocima. Otočne marine raspolažu s 40% ukupnih kapaciteta izraženih brojem vezova u moru, a u njima se ostvaruje oko 50% ukupnog prometa plovnih objekata koji koriste takve vezove.⁴

⁴

Godine 1992. od ukupno 40 marina koje su raspoređene od Savudrije do Rta Oštro 19 marina nalazi

Tablica 4

Stanovi za odmor na otocima prema regijama 1991.

OTOCI	Stanovi ukupno	Nastanjeni stanovi	Stanovi za odmor	Ostali stanovi
Kvarnerski otoci				
broj	30 169	12 779	12 312	5 078
m2	2 184 774	1 047 207	826 334	311 233
Sjevernodalmatinski otoci				
broj	27 874	9 711	15 180	2 983
m2	2 234 327	887 384	1 119 600	227 255
Srednjedalmatinski otoci				
broj	21 994	10 100	8 959	2 877
m2	1 529 363	751 030	599 442	178 891
Južnodalmatinski otoci				
broj	11 451	6 671	2 901	1 879
m2	938 218	565 380	222 513	150 325
OTOCI				
broj	91 438	39 269	39 352	12 817
m2	6 886 682	3 251 001	2 767 977	867 704

Izvor: *Popis stanovništva, nastanjenih stanova i stanova za odmor 1991.* DZS, Zagreb 1994.

4. STRUKTURA OTOČNE TURISTIČKE POTRAŽNJE

Prosječne stope rasta u zadnjih desetak godina pokazuju da je rast turističkog prometa dinamičniji na otocima negoli na obali. U razdoblju od 1976. do 1989. godine broj turista porastao je na otocima od 858.000 na 1,600.000 (53%), po prosječnoj godišnjoj stopi od 5%, dok je broj turističkih noćenja porastao od 8,500.000 na 14,500.000 noćenja, ili po prosječnoj godišnjoj stopi od 4,2%. Istodobno, turistički je promet rastao sporije na obali te su prosječne godišnje stope bile znatno niže (2,7% odnosno 3,7%) od stopa rasta na otocima. I pored opće stagnacije turističkog prometa u Hrvatskoj u zadnjih nekoliko godina, ne računajući ratne godine, turistički je promet na otocima u laganom porastu dok se na obalnom području bilježi njegov pad. Porast turističkog prometa na otocima uvjetovan je značajnijim porastom inozemne potražnje koja sudjeluje u ukupnoj otočnoj potražnji sa 69% (obala – 61%). U promatranom razdoblju na otocima inozemni se turizam udvostručio (od 4,591.000 na 10,064.000 noćenja) za razliku od domaćeg koji je uvećan samo za jedanput (od 3,887.000 na 4,443.000).

se na otocima. Otočne marine raspolazu ukupno s 4.550 vezova u moru, što čini 40% ukupnih spomenutih kapaciteta. Prema posljednjim objavljenim podacima o prometu plovila iz 1990. godine od ukupnog broja plovila (133.553) koja su koristila vez u moru, 50% plovila (66.218) koristilo ga je u otočnim marinama.

Tablica 5**Kretanje turističkog prometa na otocima i obali 1976, 1981, 1986 i 1989. (u 1000)**

GODINA	POSJETITELJI		NOĆENJA	
	Otoci	Obala	Otoci	Obala
TURISTI ukupno (u 1000)				
1976.	858	4125	8478	26653
1981.	1239	5059	12474	40161
1986.	1614	6278	15088	48364
1989.	1618	5871	14507	43032
Stopa 1989/76.	5,0	2,7	4,2	3,7
STRANI TURISTI ukupno (u 1000)				
1976.	459	2252	4591	17356
1981.	712	2848	7444	24164
1986.	1015	3766	9660	30616
1989.	1101	3602	10064	27888
Stopa 1989/76.	6,9	3,6	6,2	3,7

Izvor: *Promet turista u primorskim mjestima. Dokumentacija 1976, 1981, 1986, 1989. DZS. Zagreb.*

Promatrano regionalno, većina turističkog prometa jadranskog arhipelagana ostvaruje se na kvarnerskim otocima: više od jedne polovice (57%) turističkih posjeta i turističkih noćenja (58%). Karakteristično je da u posljednjih trinaest godina jedino ovi otoci bilježe iznadprosječan porast turističkog prometa, dok je na ostalim otocima porast na razini (sjevernodalmatinski otoci) ili čak ispod otočnog prosjeka (srednje i južnodalmatinski otoci). Uz kvarnerske otoke, srednjodalmatinski otoci pokazuju viši stupanj turističke razvijenosti. Na njima se ostvaruje oko jedna četvrtina ukupnog otočnog turističkog prometa (21% noćenja), i to pretežno na dvama najvećim otocima ove skupine: Hvaru i Braču.

Uz turistički promet ostvaren u komercijalnim smještajnim kapacitetima dio prometa ostvaruje se i u nekomercijalnom smještaju stanovima za odmor te kod rođaka i prijatelja. Procjenjuje se da neregistriran turistički promet uvećava za jednu trećinu ukupna otočna noćenja. Na temelju ukupnog broja ostvarenih noćenja domaćih i inozemnih turista u obje kategorije smještaja procijenjena je turistička potrošnja na otočnim općinama koja je u godini uspješnog poslovanja 1988. iznosila 375 milijuna USD, ili 18% od ukupne turističke potrošnje ostvarene u Hrvatskoj iste godine.⁵

5

A. Radnić i V. Mikačić: Turizam i održivi razvoj hrvatskih otoka. *Simpozij "Strategija održivog razvoja hrvatskih otoka"*. Hvar 19. 5.-21. 5. 1994.

Tablica 6**Kretanje turističkog prometa na otocima prema regijama 1976, 1981, 1986. i 1989. (u 1000)**

Otoci	POSJETITELJI		NOĆENJA	
	Ukupno	Strani	Ukupno	Strana
Kvarnerski otoci				
1976.	407	263	3690	2476
1981.	685	444	6381	4339
1986.	875	629	7766	5592
1989.	929	699	7712	5823
Stopa 1989/76.	6,5	7,8	5,8	6,4
Sjevernodalmatinski otoci				
1976.	131	52	1322	539
1981.	177	79	1961	877
1986.	239	124	2436	1287
1989.	229	139	2289	1412
Stopa 1989/76.	4,3	7,5	4,3	7,6
Srednjodalmatinski otoci				
1976.	208	84	2300	977
1981.	246	123	2695	1471
1986.	303	150	3042	1679
1989.	306	177	2999	1906
Stopa 1989/76.	3,0	5,9	2,1	5,1
Južnodalmatinski otoci				
1976.	112	60	1165	598
1981.	131	67	1437	757
1986.	196	110	1844	1102
1989.	154	86	1507	923
Stopa 1989/76.	2,5	2,7	2,0	3,4
OTOCI UKUPNO				
1976.	858	459	8478	4591
1981.	1239	712	12474	7444
1986.	1614	1015	15089	9660
1989.	1618	1101	14506	10064
Stopa 1989/76.	5,0	6,9	4,2	6,2

Izvor: *Promet turista u primorskim mjestima 1976, 1981, 1986, 1989.* DZS. Zagreb.

5. KVALITATIVNA OBILJEŽJA INOZEMNE TURISTIČKE POTRAŽNJE NA OTOCIMA

Kvalitativna analiza turističke potražnje u Hrvatskoj temelji se na istraživanju stavova i potrošnje inozemnih turista koji su boravili u Hrvatskoj tijekom turističke sezone 1989.⁶ U otočnim naseljima u kojima se ostvaruje oko jedne četvrtine ukupnog inozemnog turističkog prometa Hrvatske zapažaju se, kod pojedinih obilježja, manja ili veća odstupanja od obalnog i republičkog prosjeka. Jedno od karakterističnih obilježja otočnog turizma jest natprosječna zastupljenost gostiju iz tradicionalnih emitivnih zemalja Njemačke (44%), Italije (18%) i Austrije (14%). Ovi turisti u Hrvatsku dolaze pretežno individualno, najčešće osobnim automobilom, te su stoga pokretniji i prostorno jače disperzirani negoli turisti drugih nacionalnosti. Daljnja karakteristika otočnog turizma vezana je uz dob posjetitelja. Na otoke natprosječno dolaze mladi gosti i turisti srednje dobi s obiteljima, dok stariji preferiraju naselja na obali. Takva raspodjela prema dobi uvjetovana je težom dostupnosti većine otoka, vrstom i kvalitetom smještajnih kapaciteta te nekim specifičnim motivima dolaska koji su svojstveni mlađoj populaciji. S obzirom na veći udio dopunskih kapaciteta i time uvjetovane niže cijene, otoci su interesantniji za srednji socijalni sloj. Na otocima natprosječno borave radnici zaposleni u uslužnim djelatnostima i proizvodnji, dok je umirovljenika općenito manje.

Otočna se naselja s obzirom na vrstu putovanja mogu klasificirati kao mjesta izrazito stacioniranog turizma te je i duljina boravka na otocima (16,2 dana) u prosjeku dulja negoli na obali (15,5 dana). Oko polovica gostiju provodi na otocima između 8 i 14 dana, a oko jedne četvrtine između 15 i 21 dan. Gotovo svi gosti, njih preko 92%, provode na otocima glavni godišnji odmor, a to je znatno iznad prosjeka Hrvatske (83%). Ostale vrste putovanja za otočne goste nemaju veću važnost, što upućuje na zaključak da je otočni prostor nedovoljno uključen u programe turističkih kružnih putovanja, za razliku od odredišta na kopnu gdje je ova vrsta putovanja proširena.

I pored teže dostupnosti i slabije prometne povezanosti, na otoke se natprosječno dolazi osobnim automobilom (70%), što je odraz veće zastupljenosti individualnih gostiju u strukturi ukupne otočne potražnje.

Specifična struktura gostiju koji posjećuju otoke odrazila se i na visinu i strukturu prosječne dnevne potrošnje. Prosječna dnevna potrošnja inozemnih gostiju, u svim vrstama smještaja te na individualnim ili organiziranim oblicima putovanja, iznosi na otocima oko 30 USD, što je u odnosu na potrošnju turista u Republici (31.30 USD) niža za oko 1%. Viša potrošnja – od prosječnih 30 USD – postiže

6

Anketnim istraživanjem koje je proveo Institut za turizam u suradnji s Republičkim zavodom za statistiku iz Zagreba obuhvaćeno je ukupno 7.823 inozemna turista koji su na području Republike Hrvatske boravili tijekom turističke sezone 1989. Na otocima je navedene godine anketirano 1.619 turista, odnosno oko 1% stranih posjetitelja te su dobiveni rezultati reprezentativni za otočne inozemne posjetitelje.

se na otocima u hotelima (38.60 USD) te na organiziranim putovanjima (35.20 USD). Glavnina troškova, oko 85%, odnosi se na osnovne usluge smještaja i prehrane, dok svega 15% na ostale izdatke (4.5% na razonodu, 5,5% na kupovinu i 5% na ostale usluge).

Izrazite prednosti turističke ponude otoka jesu elementi okoliša – klima, priroda i slikovitost mjesta. Za takvu ocjenu opredjelilo se 90% ispitanika. Dobru ocjenu koju je dalo između 90% i 80% ispitanika dobili su društveni elementi – pogodnost za obiteljski odmor i sigurnost te neki elementi turističke ponude, kao hrana u restoranu, udobnost smještaja i usluga u objektu. Prema ovim ocjenama otoci su nešto bolje rangirani negoli mjesta na obali, dok su elementi izvanpansionske ponude, kao sport, zabava, izbor izleta i informiranost slabije ocijenjeni.

Premda teže prometno dostupna, otočna odredišta zanimljiva su inozemnim turistima za ponovnu posjetu. Nešto ispod polovice gostiju (45%) posjetilo je već prije isto turističko odredište jednom ili više puta. Kako namjera ponovnog dolaska pokazuje ujedno i zadovoljstvo ostvarenom posjetom, oko tri četvrtine gostiju (72%) namjerava ponovno posjetiti Hrvatsku, a mnogi od njih – s obzirom na izraženo zadovoljstvo – ponovit će posjetu otočnim odredištima.

ZAKLJUČAK

Otočni prostor obuhvaća 5% površine i 3% stanovništva Hrvatske te s obzirom na prirodne osobitosti i društveno-gospodarski razvoj čini specifičnu cjelinu unutar hrvatskog korpusa. Razvoj otočnog turizma, kao što se iz iznesenog vidi, u osnovnim je crtama slijedio obalni, ali se zbog specifičnosti prostora razvijao umjerenije izbjegavši na taj način mnoge negativne pojave koje uvjetuje masovni turizam. Zahvaljujući takvom razvoju otoci su sačuvali velikim dijelom izvornu prirodnu i društvenu osnovu te danas predstavljaju najatraktivniji resurs hrvatskog turizma. Međutim, da bi otoci bolje iskoristili postojeće prednosti potrebno je da se cjelokupan gospodarski razvoj, uključujući i turistički, veže uz racionalno korištenje prostora i njegovih resursa kako bi se očuvala bioekološka ravnoteža a što je u skladu sa sve izraženijom potražnjom turista za ekološki očuvanim i društveno izvornim destinacijama. U tom smislu određene prednosti u razvoju otočnog turizma pred velikim privrednim subjektima ima ekonomija malih razmjera koja se temelji na privatnom poduzetništvu i malim obiteljskim pogonima koja ne mjenja bitno ambijentalne i društvene vrijednosti te ne zauzima velike prostorne komplekse već se uklapa prirodno u postojeću domicilnu strukturu. Shodno takvom konceptu razvoja moguće je izbjeći zamke masovnog turizma te razvijati gospodarstvo u skladu s okolinom, dajući pri tom prednost kvalitetnom pred kvantitetnim turističkim razvojem.

LITERATURA

- Alfier, D. Domanik, R: Mogućnosti i pravci razvoja jadranskih otoka. *Turizam*. Broj 7-8, Zagreb, 1987.
- Grupa autora: *Stavovi i potrošnja inozemnih turista. Tomas'89*. Institut za turizam, Zagreb, 1989.
- Mikačić, V. Pepeonik, Z: Yugoslav Islands and some Social Change under the Influence of Tourism. *Klagenfurt – Geographische Schriften*. 9, Klagenfurt, 1989.
- Montana, M: Društveno-ekonomski razvoj jadranskih otoka. *Pomorski zbornik*, knjiga 25, Rijeka 1987.
- Pepeonik, Z: Prostorni raspored i osnovne značajke stambenih objekata za odmor i rekreaciju u SR Hrvatskoj. *Geografski glasnik*, broj 45, 1983.
- Fadnić, A. i Mikačić, V: *Turizam i održivi razvoj hrvatskih otoka*. Simpozij "Strategija održivog razvitka hrvatskih otoka". Hvar 19. 05.-21. 05. 1994.
- Stražičić, N: Prirodno-geografske značajke kao poticajni i ograničavajući faktor razvoja jadranskih otoka. *Pomorski zbornik*, knjiga 25, Rijeka 1987.
- Štambuk, D: Jadranski otoci – područja specifičnih razvojnih uvjeta. *Privreda Dalmacije*, broj 9-10, 1990.
- Vejevoda, M: Prostorni i ekološki aspekti razvoja jadranskih otoka. *Pomorski zbornik*, knjiga 25, Rijeka 1987.
- Vlahović, D: Specifični problemi razvoja turizma dalmatinskih otoka. *Turizam*, broj 5, 1989.

ISLAND TOURISM IN CROATIA

Vesna Mikačić

Institute for Tourism, Zagreb

The paper provides an overview of basic characteristics of island tourism in Croatia. Although its development has generally followed the coastal one, it took a more modest form so that islands escaped many negative effects of mass tourism. Tourist facilities on the islands account for one-fourth of the overall Adriatic tourist offer receiving the same amount of Adriatic tourist flow. Half of the islands' tourist flow is directed towards the northern islands because of their better connection with the mainland and a more complex tourist offer. The qualitative characteristics of the islands' tourist offer show specific differences to the coastal one, especially in regard to environmental factors, length of stay and tourist expenditures. In order to retain the existing advantages the islands' development has to be harmonized with the environment while qualitative factors have to be given priority.

DER INSELFREMDENVERKEHR KROATIENS

Vesna Mikačić

Das Institut für den Fremdenverkehr, Zagreb

Die Entwicklung des Inselfremdenverkehrs hat in Hauptzügen der des Küstenfremdenverkehrs gefolgt, er hat sich aber mäßiger entwickelt, wobei er viele Nachteile des Massentourismus vermieden hat. Ein Viertel des gesamten touristischen Angebots an der Adria entfällt auf die Inseln, so daß sie auch ein Viertel des touristischen Umsatzes an der Adria realisieren. Ungefähr die Hälfte des Inselverkehrs spielt sich dank ihrer besseren Verkehrsverbindungen mit dem Festland auf den nordadriatischen Inseln ab. Die qualitativen Eigenschaften des Inselfremdenverkehrs unterscheiden sich in einigen Hinsichten von den des Küstenfremdenverkehrs, besonders im Hinblick auf die Umwelt, die Struktur des Angebots, die Aufenthaltslänge und den Konsum. Mit dem Ziel, die bestehenden Vorteile zu behalten, soll der Inselfremdenverkehr in Übereinstimmung mit der Umwelt entwickelt werden, wobei man den qualitativen Entwicklungsfaktoren Vorzug geben soll.